

Inskrift:

osmutr : rispi : stin : pansi : ifir : tuk · fapür · sin
 5 10 15 20 25 30 35

Åsmundr resti sten þannsi æftir Tok[a](?), faður sinn.

»Åsmund reste denna sten efter Toke(?), sin fader.»

Till läsningen: Inskriften börjar utan sk. Den övre bst till l **o** befinner sig i en spricka, som huggits upp. Bistavarna till 5 **t** spåras mycket svagt men förefalla säkra. 8 **i** är ej stungen, ej heller 14 **i**, 21 **i** och 27 **k**. Efter sistnämnda runa finns blott en punkt (icke **a**). 28 **f** är säker, fastän hst:s övre del är skadad; hst är placerad i en lång, naturlig skåra. I 30 **p** utgår bst från hst:s ändpunkter. Efter 35 **n** finns intet spår av sk.

H. Jungner anser, att r. 21–24 återgivit *yfir* och att stenen ursprungligen varit lagd, icke rest. »Anordningen av runorna i korsform tyder på att stenen varit lagd. Prep. *ifir* 'över' talar också för detta och synes icke böra betraktas som felristning för *iftir* 'efter'.» Resonemanget är icke övertygande, särskilt med hänsyn till stenens form, längd och otuktade yta samt ristarens användning av verbet *resa*.

R. 25–27 **tuk** återge sannolikt ack.-formen av *Toki*, se Vg 104, med utelämnad **a**-runa. En starkform *Tykir* vid sidan av detta *Toki* känner man, ehuru den icke är belagd i runinskrifter. En sammanställning med nsv. 'tok' är icke möjlig. Formellt alldeles uteslutet är däremot icke det ur svenska dialekter kända adj. *tök* 'vacker, frodig', fsv. *toker* 'antaglig, behaglig', jfr fsv. *fatøker* 'fattig'. Men något exempel på att detta adjektiv använts som namn, enkannerligen binamn, finns icke.

Skarstads sn, kyrkan.

»Uti Skarstads Kyrka ligger en sten med Runebokstäfver omfattad alt omkring på den delen som synes och uppe ligger, men en del så ligger under af både ändarne under hvalfmurarne där Choren begyntes kan ingen se eller läsa bokstäfver», skriver ^{25/4} 1672 pastor loci Ionas Petri [Kempi] enligt en avskrift av J. P. Carlmark i *Antiquiteter* 1 (Stifts- o. Landsbibl., Skara). Samma sten beskrives i kyrkoinventariet 1829 (ATA) som en »tvert öfver kyrkan liggande Runsten, nära 8 aln. lång och 1 $\frac{3}{4}$ aln bred, hvars runer genom tramp i gången och stolarne nu mera äro oläslige». K. Torin tillägger (VFA): »men då kyrkan 1859 ombyggdes, lär stenen blifvit inlagd i den nya kyrkans grundmur». Den nya kyrkans grund är cementreveterad. De stenar, som 1946 framskymtade i de många och stora sprickorna i cementen, visade inga spår av runinskrift. Komminister Nils Björkquist i Skarstad har senare, år 1956, gjort efterforskningar i orten och därvid erfarit, att stenen, som var »en stor hårt sliten runsten», vid kyrkobygget 1859 skulle ha blifvit sönderslagen i tre delar och inlagd »i grunden till höger långt nedåt i kyrkan», se brev till S. B. F. Jansson den ^{21/11} 1956 (ATA). Uppgiften stämmer väl överens med Torins uttalande.

125. Södra Kedums sn, kyrkan. Nu på kyrkogården.

Pl. 107.

Litteratur: T 35. P. A. Sæve, Berättelse 1863, s. 124 (ATA, tr. i ATS 3, 1873, s. 133); R. Hjorth o. G. Lindberg, Barne härads (1899), s. 90; J. Sandström, Anteckningar om fornlämningar, 1903 (ATA); N. Beckman i VFT 4: 1 (1920), s. 59; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 315; Handlingar 1935 i ATA.

Äldre avbildningar: Sæve, bläckteckning (i a.a.); O. Erlandsson, träsnitt (i T 35).

Runstenen står nu rest på Södra Kedums kyrkogård på en kulle 20 m. SV om kyrkan, där den gamla kyrkans klockstapel en gång stått. Tidigare låg stenen inmurad i den gamla kyrkans södra yttermur, nära marken under det västligaste fönstret. Den iaktogs först på 1860-talet. Den gamla, medeltida kyrkan revs 1888, varefter den nuvarande kyrkan uppfördes på den förras plats. I samband härmed torde stenen ha erhållit sin nuvarande placering.

Fig. 207. Vg 125. Södra Kedums sn, kyrkan. Efter teckning av Säve.

Gnejs. Höjd 2,44 m., bredd 0,56 m. Ristningen är på grund av vittring och avflagring på många ställen i det närmaste utplånad.

Inskrift:

biurn · k - rpi · kubl · pasi · aftir · ulf · brupur · sin · sar · | · uar · tr - kr · bastr · i · bileik · iuta

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Biorn gærði kumbl pasi æftir Ulf, broður sinn. Sar var drængr bætr i ...

»Björn gjorde detta minnesmärke efter Ulf, sin broder. Han var den bäste unge mannen i ...»

Till läsningen: Före 1 **b** finnas inga säkra spår av ristning. I 6 **k** är undre hälften av hst tydlig, medan däremot övre delen är tunn och partiet mellan hst och bst bortfallet; därmed är bst så gott som förlorad. I r. 7 återstå blott ytterst svaga spår av hst mitt på; där finns en grund fördjupning, som möjligen kan vara spår av en punkt. Jungner läser tveksamt runan som **e**. 8 **r** är mycket svag. Av 9 **p** återstå endast osäkra spår. 10 **i** är säker. I 13 **b** är övre bst bortvittrad. 15 **p** står i en flagring, som tagit bort största delen av bst. 16 **a** är skadad mitt på genom vittring och bortfall; svaga spår av bst äro bevarade. Sista leden i 17 **s** är skadad genom flagring; runan är stor och klumpig. I 20 **f** står övre bst i kanten av en flagring, den undre är bortfallen. 21 **t** är skadad i toppen genom en stor flagring. Av 26 **f** finns praktiskt taget ingenting kvar, ej heller av följande sk. I 27 **b** är särskilt undre bst mycket svag. 28 **r** står i en flagring, varför endast svaga spår återstå av hst. I 29 **u** och 30 **p** finns knappast något kvar av bistavarna. Före 39 **u** finns en djup, långsträckt punkt. Av r. 44 finnas inga säkra spår utom möjligen ett mycket kort stycke nedtill. Jungner läser runan som svagt och otydligt **i**. Av 45 **k** är endast övre delen av hst och bst bevarade. I r. 46 är endast hst bevarad. Intet spår av sk efter r. 46. Men sedan följa jämförelsevis tydliga 47–48 **ba**. Av 49 **s** finnas endast ytterst svaga spår på grund av flagring. Mitt på hst till 53 **b** finns, där bistavarna mötas, en hög vall i stenytan, som ej huggits ner. 54–55 **il** äro klara. Mitt på hst i r. 56 finns en grund fördjupning, som möjligen kan vara spår av en punkt. 57 **i** är säker. På **k**-bst:s plats i r. 58 finns ett kort streck, hugget till en längd av 3 cm. Upptill i toppen finnas breda, vittrade fåror. Runan har sannolikt varit **k**. Mellan hst och bst finns dessutom en fördjupning, som möjligen är huggen, i vilket fall runan varit stungen. Upptill på stenen är ytan mycket ojäm och otjänlig för huggning. Man kan överhuvudtaget icke vara absolut förvissad om att de djupa fåror, som där gå horisontellt på stenen, äro huggna. Den första runan (59), som Jungner alternativt läser **b**, kan i alla händelser icke uppfattas annat än som en enkel hst utan bistavar, vilken i så fall är upphuggen i en skåra, som kan följas ända ut i stenens vänstra kant. Till höger om toppen av denna något tvivelaktiga hst är en stor flagrad grop. Följande runor 60–62 **uta** äro säkrare. Något spår av sk i stenens topp kan ej skönjas.

Säves berättelse 1863 innehåller ingen detaljerad läsning, endast en uppgift att stenen har »otydliga runor», som tveksamt skisserats på teckningen. — Torin lämnar med Stephens' bistånd en läsning, som något avviker från ovanstående: 7 **i**, 24–26 **ulaf**, 27–29 **fa**; efter 52 **i** följer **·birka·**. Runorna i stenens topp, utanför den egentliga ristningsytan ha lämnats olästa. »BIRKA är sannolikt Björke socken i Gäseneds härad», säger Torin.

Det förefaller rimligast, att, som Torin tänker sig, inskriftens avslutning innehåller ett ortnamn. Något sådant, som direkt svarar mot den antagna runföljden, finns nu icke i trakten.

Laske härad.

Laske härad, ett av Västergötlands minsta, gränsar i V till Barne härad, i N till Skånings härad, i Ö till Vilske härad och i S till Kullings och Gäsene härad. Tillsammans med Barne härad utgjorde Laske enligt stadgan om tingsböternas fördelning i ÄVgL $\frac{1}{40}$ av landskapet vad folkmängden angår. Båda häraderna hörde under Ökulls bo i Västergötlands sydvästra fjärding.

3 runstenar ha funnits inom Laske härads 7 socknar: i Larv 2, i Öster-Bitterna 1.

Alla tre stenarna ha varit resta. Två äro bevarade: Vg 127, 128. Den tredje (Vg 126) är förkommen. De båda bevarade stenarna äro hela, Vg 128 endast lätt ytskadad. Beträffande den förkomna runstenen Vg 126 ger oss tillgängligt bildmaterial huvudparten av inskriften. De bevarade stenarna Vg 127 och Vg 128 ha alltsedan 1600-talet stått på sina nuvarande platser. Dessa äro sannolikt ursprungliga.

Från 1672 härrör det första meddelandet om samtliga tre inskrifter. De ingå alla i *Bautil* (1750) och J. G. Liljegren, *Runurkunder* (1833).

126. Larvs sn, kyrkan.

Litteratur: B 984, L 1388 och 1389, T tillägg till nr 32. Benedictus Magni, Anteckning 1672 (avskr. i J. P. Carlmark, Antiquiteter 1, Stifts- och Landsbibl., Skara); J. Peringskiöld, Monumenta 9, bl. 93; P. Tham, Diverse Antiquariska Anteckningar (förvarad i Bautil, tillhörig kapt. E. Malmberg, Ulriksdal), Archeologiska Anvisningar, bl. 17, 21, 24 (ATA), Egna manuskript och Sjöborgs Resor, s. 205 (ATA); Kyrkoinventarium 1829 (ATA); N. H. Sjöborg, Samlingar för Nordens fornälskare 3 (1830), s. 119; G. Brusewitz, Westergötland 1862, s. 143, 149 f. (ATA); P. A. Sæve, Berättelse 1863, s. 117 (ATA, tr. i ATS 3, 1873, s. 128); R. Hjorth, Beskrifning öfver Laske härad (1903), s. 51 f.; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 321.

Avbildningar: Ulf Christofersson, bläckteckning 1687 (i KB F 1 7 a, bl. 11), renritning (i KB F 1 8, nr 51), träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 984); osign. bläckteckning 1796 (i Tham, Div. Antiqv. Anteckningar); bläckteckning (i Tham, Egna Manuskript); Sjöborg a.a., pl. 59, fig. 193.

Runstenen är nu försvunnen. Den eftersöktes förgäves av Jungner 1936; också senare efterforskningar ha varit resultatlösa.

Den 24 april 1672 skriver Benedictus Magni, Sacellanus in Larf, enligt J. P. Carlmarks avskrift: »Kyrkan uti Larf är ock byggd på Runstenar, af hvilke ännu en del synas uti grunden ligga, och berättas kunna läsas.» Denna Larvs gamla kyrka revs 1865 och ersattes med den nuvarande.

Sommaren 1687 besöktes kyrkan av Antikvitetskollegiets ritare Ulf Christofersson, som »Uthi Mons:r Daniel Hadorpz närwaro» avbildade en runsten »i Larfz kyrkemur». Teckningen finns bevarad i original och ligger till grund för träsnittet i J. Peringskiölds *Monumenta* och B 984. Den visar högra hälften av en runsten omgiven av murverk. Det framgår tydligt av teckningen, att den återger endast en del av runstenen. Återstoden har väl varit dold och oåtkomlig. Efter B 984 återges inskriften i L 1388. J. G. Liljegren känner emellertid ytterligare en runsten från samma plats, »I kyrkomuren». Han hänvisar för denna (L 1389) dels till en teckning av C. G. G. Hilffeling, som numera icke kunnat återfinnas, dels till N. H. Sjöborgs *Samlingar för Nordens fornälskare* 3 (1830), fig. 193. Sjöborg meddelar (s. 119): »Då jag aftecknade denne sten 1818 var den inmurad uti foten af kyrkomuren, så att inskriften icke syntes fullständigt.» Även denna inskrift